

ปรัชญาการเมืองของโสเครตีส: การแสวงหาความจริง
เพื่อความยุติธรรมในสังคม *
SOCRATES' POLITICAL PHILOSOPHY: SEEKING TRUTH
FOR SOCIAL JUSTICE

दनัย วิริยะสทกิจ

Danai Viriyasahakij

นักวิชาการอิสระ

Independent Scholar

Corresponding Author E-mail: Wanidarayong@hotmail.com

บทคัดย่อ

บทความนี้วิเคราะห์ปรัชญาการเมืองของโสเครตีส (Socrates) โดยมุ่งเน้นแนวความคิดการแสวงหาความจริง (Truth-Seeking) และความยุติธรรม (Justice) ซึ่งเป็นรากฐานสำคัญของการสร้างสังคมที่สงบสุขและยั่งยืน โสเครตีสเชื่อว่าความยุติธรรมเกิดขึ้นได้เมื่อมนุษย์มีความรู้และดำเนินชีวิตตามคุณธรรม (Virtue) โดยความรู้เป็นเครื่องมือสำคัญที่ช่วยแยกแยะสิ่งที่ถูกต้องจากสิ่งที่ผิดพลาด การแสวงหาความจริงจึงเป็นทั้งกระบวนการเรียนรู้และเป้าหมายสำคัญในการพัฒนาตนเองและสังคม โดยนำเสนอวิธีการโสเครติก (Socratic Method) ซึ่งเป็นกระบวนการตั้งคำถามและสนทนาเพื่อกระตุ้นการคิดวิเคราะห์ในหมู่ผู้สนทนา วิธีการนี้แบ่งออกเป็นสองขั้นตอน ได้แก่ การเหน็บแนม (Irony) ซึ่งกระตุ้นให้ผู้สนทนาแสดงความรู้ของตน และการซักถาม (Maieutics) ที่ช่วยให้ค้นพบความจริงใหม่ด้วยตนเอง นอกจากนี้ ยังวิเคราะห์บทบาทของโสเครตีสในการวิพากษ์ระบอบประชาธิปไตยในยุคเอเธนส์ (Athens) ที่ขาดความรู้และการตัดสินใจอย่างรอบคอบ แนวคิดของเขาเสนอว่าการปกครองที่ดีต้องอาศัยผู้นำที่มีคุณธรรมและปัญญา ซึ่งจะนำไปสู่ความยุติธรรมในสังคม อีกทั้ง ยังกล่าวถึงการประหารชีวิตโสเครตีส อันเป็นผลจากการขัดแย้งระหว่างการแสวงหาความจริงกับผลประโยชน์ทางการเมืองในยุคหนึ่ง พร้อมทั้งชี้ให้เห็นถึงความสำคัญของแนวคิดโสเครตีสในปัจจุบัน เช่น การพัฒนาระบบการศึกษา การสร้างผู้นำที่มีคุณธรรม และการส่งเสริมการคิดวิเคราะห์ในสังคม สุดท้าย บทความได้สรุปถึงคุณูปการ

* Received January 9, 2025; Revised February 10, 2025; Accepted February 17, 2025

ของปรัชญาโสเครตีสต่อการสร้างสังคมที่มีความยุติธรรม เสรีภาพทางความคิด และ เสถียรภาพ ซึ่งยังคงเป็นแนวทางสำคัญในการพัฒนาสังคมที่มีความเท่าเทียมในยุคปัจจุบัน
คำสำคัญ: ปรัชญาการเมือง; การแสวงหาความจริง; ความยุติธรรมในสังคม; โสเครตีส

Abstract

This article analyzes the political philosophy of Socrates, emphasizing the concepts of truth-seeking and justice as fundamental to building a peaceful and sustainable society. Socrates believed that justice can be achieved when individuals possess knowledge and live virtuously, with knowledge serving as a vital tool for distinguishing right from wrong. Thus, truth-seeking becomes both a learning process and a key objective in personal and societal development. The article highlights the Socratic Method, a process of questioning and dialogue designed to stimulate critical thinking. This method consists of two main stages: irony, which encourages interlocutors to express their understanding, and maieutics, which helps uncover new truths through self-reflection. Additionally, the paper examines Socrates' critique of the democratic system in ancient Athens, which often lacked informed and rational decision-making. His philosophy suggests that effective governance requires leaders with virtue and wisdom, ensuring justice within society. The study also discusses the trial and execution of Socrates, resulting from the conflict between his pursuit of truth and the political interests of his time. Furthermore, the article underscores the contemporary relevance of Socratic thought, including its application in education, leadership development, and promoting critical thinking within society. Lastly, the paper concludes by reflecting on the enduring contributions of Socratic philosophy to fostering justice, freedom of thought, and stability - principles that remain pivotal for creating an equitable society in the modern era.

Keywords: Political Philosophy; Seeking Truth; Social Justice; Socrates

บทนำ

การแสวงหาความจริง (Truth-Seeking) เป็นหัวใจสำคัญของการสร้างสังคมที่มีความยุติธรรม (Justice) และเป็นรากฐานของปรัชญาการเมืองที่สำคัญมาตั้งแต่ยุคกรีกโบราณ โสเครตีส (Socrates) เป็นหนึ่งในนักปรัชญาที่มีอิทธิพลสูงสุดในประวัติศาสตร์ปรัชญาตะวันตก ซึ่งแนวคิดของเขาได้วางรากฐานให้กับทั้งปรัชญาการเมืองและจริยศาสตร์อย่างลึกซึ้ง ความเชื่อของโสเครตีสที่ว่า “ความรู้คือคุณธรรม” (Knowledge is Virtue) และ “ชีวิตที่ไม่ได้ตรวจสอบตนเองคือชีวิตที่ไร้ค่า” (An unexamined life is not worth living) สะท้อนถึงความสำคัญของการตรวจสอบตนเองผ่านเหตุผล การตั้งคำถาม และการค้นหาความจริง (Guthrie, 1971; Vlastos, 1991)

ในแง่ของความยุติธรรม โสเครตีสมีแนวคิดที่มองว่าความยุติธรรมจะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อมนุษย์มีความรู้และใช้เหตุผลในการดำเนินชีวิต ความไม่รู้ (Ignorance) เป็นรากฐานของความอยุติธรรม เพราะทำให้ผู้คนตกอยู่ในกับดักของอคติและการตัดสินใจที่ผิดพลาด การแสวงหาความจริงจึงไม่ใช่เพียงกระบวนการทางปัญญา แต่เป็นเครื่องมือสำคัญในการขับเคลื่อนสังคมไปสู่ความเป็นธรรม โสเครตีสได้พัฒนาวิธีการโสเครติก (Socratic Method) ซึ่งเป็นกระบวนการสนทนาโดยใช้คำถามเป็นเครื่องมือกระตุ้นการคิดเชิงวิพากษ์และการค้นพบความรู้ วิธีการนี้มีบทบาทสำคัญในกระบวนการพัฒนาประชาธิปไตยที่มีคุณภาพ โดยส่งเสริมให้ผู้คนสามารถตั้งคำถามกับโครงสร้างอำนาจและระบบคุณค่าที่มีอยู่ในสังคม เพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้น (National Geographic Thailand, 2562) อย่างไรก็ตาม ความพยายามในการแสวงหาความจริงของโสเครตีสกลับนำมาสู่ความขัดแย้งกับโครงสร้างทางสังคมและการเมืองในยุคเอเธนส์ ซึ่งเป็นช่วงเวลาที่ประชาธิปไตยยังขาดการตัดสินใจบนพื้นฐานของความรู้และเหตุผล การที่โสเครตีสตั้งคำถามต่อค่านิยมดั้งเดิมของสังคม รวมถึงวิพากษ์ระบบการปกครองที่ไม่ได้ยึดอยู่บนความรู้ นำไปสู่การถูกฟ้องร้องและตัดสินประหารชีวิต เหตุการณ์นี้สะท้อนถึงความซับซ้อนของการแสวงหาความจริงในสังคมที่เต็มไปด้วยอคติและผลประโยชน์ทางการเมือง ซึ่งเป็นประเด็นที่ยังคงมีความเกี่ยวข้องกับโลกปัจจุบัน (Vlastos, 1991)

เหตุผลความจำเป็นในการศึกษาเรื่องนี้ อยู่ที่ความท้าทายของสังคมปัจจุบัน ซึ่งเต็มไปด้วยความขัดแย้งทางการเมือง อคติทางความคิด และการบิดเบือนข้อมูล แนวคิดของโสเครตีสเกี่ยวกับ การแสวงหาความจริงเพื่อความยุติธรรม สามารถนำมาใช้เป็นแนวทางในการส่งเสริมเสรีภาพทางความคิด การพัฒนาทักษะการคิดเชิงวิพากษ์ และการสร้างวัฒนธรรมการโต้แย้งที่อยู่บนพื้นฐานของเหตุผล นอกจากนี้ ยังสามารถเชื่อมโยงกับปัญหา

สำคัญ เช่น การปกครองโดยผู้นำที่ไม่มีคุณธรรม การบิดเบือนข้อมูลเพื่อผลประโยชน์ทางการเมือง และการกดขี่ความคิดเห็นของประชาชนในระบอบประชาธิปไตย การศึกษาปรัชญาของโสเครตีสจึงไม่ใช่เพียงการทำความเข้าใจประวัติศาสตร์ แต่เป็นการนำบทเรียนทางปรัชญามาใช้เพื่อแก้ไขปัญหาสังคมในปัจจุบัน

ผู้เขียนจึงสนใจที่จะศึกษาปรัชญาการเมืองของโสเครตีส โดยมุ่งวิเคราะห์แนวคิดการแสวงหาความจริงและความยุติธรรมในปรัชญาของโสเครตีส โดยเน้นถึงวิธีการโสเครติกเป็นหลัก และเชื่อมโยงแนวคิดเหล่านี้เข้ากับปัญหาทางสังคมและการเมืองในยุคปัจจุบัน เพื่อให้เห็นถึงความทันสมัยและคุณค่าทางปรัชญาของโสเครตีสที่ยังคงมีความสำคัญในโลกปัจจุบัน (Guthrie, 1971; The Potential, n.d.) ผู้เขียนจึงสนใจที่จะศึกษาปรัชญาการเมืองของโสเครตีส โดยมุ่งเน้นการวิเคราะห์แนวคิดการแสวงหาความจริง ความยุติธรรม และวิธีการโสเครติก ซึ่งมีบทบาทสำคัญในการพัฒนาสังคมในอดีตและยังคงมีคุณค่าในปัจจุบัน การศึกษานี้มีวัตถุประสงค์เพื่อทำความเข้าใจถึงแนวคิดของโสเครตีสในเชิงลึก ตลอดจนจนสะท้อนถึงบทเรียนที่สามารถนำมาปรับใช้ในบริบทของการศึกษา การพัฒนาผู้นำ และการสร้างสังคมที่เท่าเทียมและยั่งยืนในโลกปัจจุบัน

โสเครตีสกับการแสวงหาความจริง

ประวัติและแนวคิดเบื้องต้น

โสเครตีส (469–399 ปีก่อนคริสต์ศักราช) เป็นนักปรัชญากรีกโบราณที่มีบทบาทสำคัญในการวางรากฐานของปรัชญาตะวันตก แม้ว่าเขาไม่ได้เขียนงานใด ๆ ด้วยตนเอง แต่ความคิดของเขาถูกถ่ายทอดผ่านศิษย์คนสำคัญอย่างเพลโต (Plato) และเซโนโฟน (Xenophon) (สุทนต์ ทองเล็ก, 2562) โสเครตีสใช้ชีวิตอย่างเรียบง่ายในกรุงเอเธนส์ (Athens) และทุ่มเทเวลาให้กับการสอนหาเพื่อกระตุ้นให้ผู้คนแสวงหาความจริงและคุณธรรม โดยเขาเชื่อว่าความรู้เป็นรากฐานของความดี และความไม่รู้ คือ สาเหตุของการกระทำที่ผิดพลาด (National Geographic Thailand, 2019) ซึ่งโสเครตีสมีวิธีการในการแสวงหาความจริงด้วยการถามตอบซึ่งเรียกว่า Socratic Method เป็นการสำคัญกระตุ้นการคิดเชิงวิเคราะห์ในหมู่ผู้สนทนา วิธีการนี้มีลักษณะเป็นการสนทนาโต้ตอบ โดยเน้นการตั้งคำถามเพื่อช่วยให้ผู้สนทนาไตร่ตรองและค้นพบความจริงด้วยตนเอง โสเครตีสมองว่าการสอนที่แท้จริงไม่ใช่การถ่ายทอดความรู้โดยตรง แต่เป็นการช่วยให้ผู้เรียนค้นพบคำตอบจากภายในใจของตนเอง (บ้านจอมยุทธ, ม.ป.ป.) วิธีการนี้ประกอบด้วยสองขั้นตอนหลัก คือ การเหน็บแนม และการซักถาม โดยมุ่งเน้นให้ผู้สนทนาไตร่ตรองและตรวจสอบความรู้

ของตนเองอย่างลึกซึ้ง (Greelane, 2019) มีดังนี้

1. การเหน็บแนม (Irony) เป็นขั้นตอนแรกของวิธีการโสเครติค ซึ่งโสเครติสสร้างทำเป็นไม่รู้ในประเด็นที่กำลังสนทนา เขาใช้วิธีนี้เพื่อลดอัตตาของคู่สนทนาและเปิดโอกาสให้พวกเขาแสดงความรู้หรือความคิดเห็นเห็นออกมา (Hmong.in.th, n.d.) ตัวอย่างเช่น โสเครติสมักถามคำถามง่าย ๆ เช่น “คุณรู้หรือไม่ว่าความยุติธรรมคืออะไร?” เพื่อให้คู่สนทนาตอบ แต่ในที่สุด เขาจะเปิดเผยจุดบกพร่องในคำตอบนั้น กระบวนการนี้ไม่ได้มีจุดมุ่งหมายเพื่อทำให้คู่สนทนาอับอาย แต่เพื่อกระตุ้นให้พวกเขาทบทวนความเชื่อและพัฒนาความเข้าใจใหม่ (ทัศนคติศาสตร์, 2562)

2. การซักถาม (Maieutics) ขั้นตอนถัดไปคือการซักถาม ซึ่งเป็นกระบวนการตั้งคำถามต่อเนื่องเพื่อช่วยให้คู่สนทนาค้นพบความรู้หรือความจริงใหม่ด้วยตนเอง แนวคิดนี้เปรียบเสมือนการทำคลอดทางความคิด (Intellectual Midwifery) โดยโสเครติสเชื่อว่าความจริงซ่อนอยู่ในตัวบุคคล และคำถามช่วยดึงความจริงนั้นออกมา (บ้านจอมยุทธ, ม.ป.ป.) ตัวอย่างเช่น การตั้งคำถามว่า “สิ่งใดทำให้เรารู้ว่าสิ่งหนึ่งเป็นสิ่งดี?” ซึ่งช่วยกระตุ้นการคิดเชิงวิพากษ์ของผู้สนทนา (Hmong.in.th, n.d.) ตัวอย่างเช่น ในบทสนทนาเรื่อง “ความดี” โสเครติสอาจตั้งคำถามว่า 1. “ความดีคืออะไร?” 2. “สิ่งใดทำให้เรารู้ว่าสิ่งหนึ่งเป็นสิ่งดี?” 3. “ความดีสามารถเปลี่ยนแปลงได้หรือไม่?” คำถามเหล่านี้กระตุ้นให้ผู้สนทนาทบทวนคำตอบของตนเองและขยายความเข้าใจในประเด็นที่ซับซ้อนขึ้น

วิธีการของโสเครติคไม่ได้ใช้เฉพาะในปรัชญาเท่านั้น แต่ยังมีความสำคัญในสาขาการศึกษาและการพัฒนาทักษะการคิดเชิงวิพากษ์ ตัวอย่างเช่น ครูสามารถใช้คำถามแบบโสเครติคในชั้นเรียนเพื่อกระตุ้นให้นักเรียนคิดวิเคราะห์ เช่น การตั้งคำถามเกี่ยวกับปัญหาสังคม หรือการตัดสินใจในประเด็นจริยธรรม วิธีการนี้ช่วยให้นักเรียนพัฒนาความคิดสร้างสรรค์และการสื่อสารที่ชัดเจน ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงความมุ่งมั่นของโสเครติสในการแสวงหาความจริงและสร้างความเข้าใจเชิงลึกในประเด็นต่าง ๆ การเหน็บแนมช่วยกระตุ้นให้ผู้คนเปิดใจ ส่วนการซักถามช่วยพัฒนาความรู้และความเข้าใจ วิธีการเหล่านี้ไม่เพียงเป็นมรดกสำคัญทางปรัชญา แต่ยังเป็นเครื่องมือที่ทรงพลังในการส่งเสริมการเรียนรู้และความยุติธรรมในสังคมปัจจุบัน และโสเครติสยังเชื่อว่า ความยุติธรรมในสังคมจะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อสมาชิกในสังคมมีความรู้และเข้าใจในสิ่งที่เป็ความจริง (truth และ knowledge) ความยุติธรรมในมุมมองของเขาไม่ได้หมายถึงกฎหมายหรือข้อบังคับเพียงอย่างเดียว แต่เป็นการดำเนินชีวิตอย่างสอดคล้องกับคุณธรรม (virtue) ซึ่งจะนำไปสู่ความสงบสุขและความเท่าเทียมในสังคม (สุทนต์ ทองเล็ก, 2562) พร้อมทั้งเน้นว่า การแสวงหาความจริงเป็น

กระบวนการที่ต่อเนื่องและต้องการความร่วมมือจากทุกฝ่ายในสังคม เขาใช้วิธีการสนทนา และการตั้งคำถามเพื่อกระตุ้นให้ผู้คนตรวจสอบความเชื่อเดิมของตน และพัฒนาความเข้าใจใหม่ที่ลึกซึ้งขึ้น โดยมุ่งหวังให้เกิดการปรับปรุงพฤติกรรมและการตัดสินใจบนพื้นฐานของความรู้และเหตุผล (Greelane, 2019)

แนวคิดที่เห็นได้ชัด คือ ในบทสนทนาเรื่อง The Republic ของเพลโต ซึ่งโสเครติส แสดงให้เห็นว่า สังคมที่ยุติธรรมต้องอาศัยการปกครองโดยผู้มีปัญญา (Philosopher-Kings) ที่มีความรู้และคุณธรรมอันลึกซึ้งในการตัดสินใจเพื่อประโยชน์ส่วนรวม (Vlastos, 1991) ซึ่งวิธีการนี้สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในหลายบริบทในยุคปัจจุบัน ไม่ว่าจะเป็นด้าน การศึกษา การแก้ปัญหาทางสังคม หรือการตัดสินใจในองค์กร ตัวอย่างเช่น

1. ในด้านการศึกษา ในห้องเรียน ครูสามารถใช้วิธีการโสเครติกในการตั้งคำถามเชิงวิพากษ์เพื่อให้นักเรียนคิดวิเคราะห์ เช่น การอภิปรายเรื่องจริยธรรมในสังคม ครูอาจถามว่า “หากทุกคนในสังคมโกหก เราจะสามารถเชื่อถือกันได้อย่างไร?” คำถามนี้เปิดโอกาสให้นักเรียนพิจารณาคุณค่าและผลกระทบของความซื่อสัตย์ (The Potential, n.d.)

2. ในการแก้ปัญหาค่าความขัดแย้ง วิธีการโสเครติกสามารถใช้ในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในชุมชนหรือองค์กร โดยการตั้งคำถามเชิงสร้างสรรค์เพื่อกระตุ้นให้ทั้งสองฝ่าย ทบทวนจุดยืนของตนเอง ตัวอย่างเช่น “เป้าหมายของคุณคืออะไร?” หรือ “สิ่งใดที่คุณเห็นว่าเป็นประโยชน์ร่วมกัน?” คำถามเหล่านี้ช่วยให้คู่ขัดแย้งพัฒนาความเข้าใจซึ่งกันและกัน และค้นหาลู่ทางออกที่ยุติธรรม

3. ในการบริหารองค์กร ผู้นำองค์กรสามารถใช้วิธีการโสเครติกในการประชุมเพื่อ กระตุ้นความคิดสร้างสรรค์และการตัดสินใจที่มีประสิทธิภาพ เช่น การถามคำถามเชิงกลยุทธ เช่น “อะไรคือความเสี่ยงที่เรายังไม่ได้พิจารณา?” หรือ “แผนนี้จะสอดคล้องกับ ค่านิยมขององค์กรอย่างไร?” คำถามลักษณะนี้ช่วยสร้างวัฒนธรรมการเรียนรู้และการ ทำงานร่วมกันอย่างมีเหตุผล (Hmong.in.th, n.d.)

4. ในการส่งเสริมความยุติธรรมในสังคม นักการเมืองหรือผู้ที่มิบทบาทในชุมชน สามารถใช้คำถามแบบโสเครติกในการกระตุ้นให้ประชาชนตระหนักถึงปัญหาสังคม เช่น การตั้งคำถามเกี่ยวกับนโยบายหรือการปฏิบัติที่ไม่เป็นธรรม เช่น “นโยบายนี้สร้างความเท่าเทียมให้ทุกคนหรือไม่?” หรือ “เราจะปรับปรุงระบบนี้ให้ยุติธรรมมากขึ้นได้อย่างไร?” คำถามเหล่านี้ช่วยให้ประชาชนคิดเชิงวิเคราะห์และมีส่วนร่วมในกระบวนการตัดสินใจ (สุทน ทองเล็ก, 2562) ดังนั้น การแสวงหาความจริงเพื่อความยุติธรรมในสังคมตามแนวคิดของโสเครติสจึงเป็นกระบวนการที่ต้องอาศัยการตั้งคำถาม การสนทนา และการตรวจสอบ

อย่างต่อเนื่อง วิธีการโสเครติคยังคงมีคุณค่าในยุคปัจจุบัน โดยสามารถช่วยพัฒนาการเรียนรู้ การแก้ปัญหา และส่งเสริมความยุติธรรมในระดับบุคคลและสังคม

สรุปได้ว่า แนวคิดของโสเครติส มุ่งเน้นถึงความสำคัญของการแสวงหาความจริง เพื่อสร้างความยุติธรรมในสังคม โดยใช้กระบวนการตั้งคำถามและการสนทนาเชิงลึกเพื่อกระตุ้นการคิดวิเคราะห์และพัฒนาความเข้าใจในหมู่ผู้สนทนา วิธีการโสเครติคแสดงให้เห็นถึงศักยภาพในการพัฒนาความรู้ ความคิดเชิงวิพากษ์ และความยุติธรรมในทุกบริบทของสังคม ไม่ว่าจะเป็นด้านการศึกษา การแก้ไขปัญหาในองค์กร หรือการสร้างความเท่าเทียมในระดับชุมชนและประเทศ และในปัจจุบันความคิดของโสเครติสยังคงเป็นแรงบันดาลใจในยุคปัจจุบัน โดยสามารถประยุกต์ใช้เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้และการแก้ไขปัญหาอย่างสร้างสรรค์ในหลากหลายด้าน ทั้งยังช่วยสร้างสังคมที่มีคุณธรรม ความเท่าเทียม และความยุติธรรมอย่างยั่งยืนในอนาคต

คุณธรรมและความยุติธรรมในความคิดของโสเครติส

โสเครติส เชื่อว่าคุณธรรม คือ หัวใจสำคัญของการดำเนินชีวิตที่ดี และเป็นรากฐานของการสร้างสังคมที่ยุติธรรมและสงบสุข คุณธรรมในมุมมองของโสเครติสไม่ได้เป็นเพียงแนวคิดทางจริยธรรมเท่านั้น แต่เป็นองค์ประกอบสำคัญของการดำเนินชีวิตที่ต้องทำตามเหตุผลและความรู้ คนที่มีความรู้ที่แท้จริงเกี่ยวกับสิ่งที่ดี และสิ่งที่ถูกต้อง (Right) จะปฏิบัติตามความดีและความถูกต้องโดยธรรมชาติ ในทางกลับกัน การกระทำที่ไม่ดีหรือผิดศีลธรรมมักเกิดจากความไม่รู้ (Ignorance) หรือความเข้าใจผิด ตัวอย่างเช่น คนที่โกงหรือขโมยอาจทำไปเพราะเขาไม่รู้ว่าการกระทำดังกล่าวจะส่งผลเสียทั้งต่อตนเองและสังคม อีกทั้ง โสเครติสยังมองว่า คุณธรรมเป็นสิ่งที่สอนและเรียนรู้ได้ (Teachable and Learnable) ซึ่งต่างจากความเชื่อในยุคหนึ่งที่ว่าคุณธรรมเป็นสิ่งที่คนได้รับจากกำเนิดหรือโชคชะตา การเรียนรู้และแสวงหาความรู้จึงเป็นหนทางสำคัญในการพัฒนาคุณธรรมของมนุษย์ (Guthrie, 1971) ดังนั้น คุณธรรมจึงเป็นสิ่งที่มีความสำคัญในชีวิตมนุษย์ และไม่สามารถถูกทดแทนด้วยทรัพย์สิน อำนาจ หรือความสุขชั่วคราวได้ คุณธรรมเป็นสิ่งที่ทำให้ชีวิตมนุษย์มีความหมายและมีคุณค่า เขามักกล่าวว่า “ชีวิตที่ไม่ได้พิจารณาตรวจสอบคือชีวิตที่ไม่ควรค่าแก่การมีชีวิตอยู่” (An unexamined life is not worth living) ซึ่งสะท้อนถึงความสำคัญของการแสวงหาความรู้และการพัฒนาคุณธรรมในชีวิต (Vlastos, 1991)

แต่ทั้งนี้ คุณธรรมก็ไม่ได้ขึ้นอยู่กับวัฒนธรรม ประเพณี หรือกฎเกณฑ์ของสังคมใดสังคมหนึ่ง แต่เป็นสิ่งที่มิได้อยู่ในธรรมชาติของมนุษย์และสามารถค้นพบได้ผ่านการใช้เหตุผล

ตัวอย่างเช่น ความยุติธรรม ความซื่อสัตย์ และความกล้าหาญ เป็นคุณธรรมที่สามารถใช้ได้ ในทุกสังคมและทุกยุคสมัย เพราะเป็นสิ่งที่ทำให้มนุษย์สามารถอยู่ร่วมกันในสังคมได้อย่าง สงบสุข (บ้านจอมยุทธ, (ม.ป.ป.) และในโลกปัจจุบัน แนวคิดเรื่อง “ความรู้คือคุณธรรม” ของโสเครตีสก็ยังคงมีความสำคัญ โดยเฉพาะในด้านการศึกษาและการพัฒนาตนเอง ตัวอย่างเช่น การศึกษาด้านจริยธรรมในโรงเรียนและมหาวิทยาลัยมุ่งสอนให้นักเรียนและ นักศึกษารู้จักวิเคราะห์และแยกแยะสิ่งที่ดีจากสิ่งที่ไม่ดี เพื่อให้พวกเขานำความรู้นั้นไปใช้ใน การตัดสินใจและดำเนินชีวิตอย่างถูกต้อง นอกจากนี้ แนวคิดเรื่องคุณธรรมยังมีบทบาท สำคัญในกระบวนการสร้างผู้นำในสังคม การพัฒนาผู้นำที่มีคุณธรรมและความรู้เป็นสิ่ง สำคัญสำหรับการบริหารประเทศและองค์กร เพื่อให้เกิดความโปร่งใส ความยุติธรรม และ ความมั่นคงในสังคม (National Geographic Thailand, 2019)

สรุปได้ว่า คุณธรรมในมุมมองของโสเครตีส ก็คือ ผลลัพธ์ของความรู้และการใช้ เหตุผล มันไม่ได้เกิดจากอารมณ์หรือแรงกระตุ้นทางสังคม แต่เป็นสิ่งที่ต้องแสวงหาและ พัฒนาอย่างต่อเนื่อง คุณธรรมที่แท้จริงไม่เพียงช่วยให้นักศึกษาดำเนินชีวิตอย่างมีความหมาย แต่ยังเป็นรากฐานสำคัญของการสร้างสังคมที่สงบสุขและยุติธรรมในระยะยาว

ความขัดแย้งระหว่างโสเครตีสกับการเมืองในยุคเอเธนส์

โสเครตีสมีวิธีการสอนที่เรียกว่า “วิธีการโสเครติก” (Socratic Method) ซึ่งเน้น การตั้งคำถามเพื่อกระตุ้นการคิดวิเคราะห์และการค้นหาความจริง เขามักตั้งคำถามเกี่ยวกับ คุณธรรม ความยุติธรรม และความรู้ ซึ่งบางครั้งนำไปสู่การวิพากษ์วิจารณ์ค่านิยมและความ เชื่อที่สังคมยึดถือ การตั้งคำถามเหล่านี้ทำให้เขาถูกมองว่าเป็นผู้ที่ท้าทายอำนาจและ ประเพณีของเอเธนส์ นอกจากนี้ โสเครตีสยังถูกกล่าวหาว่าเป็นผู้ที่ทำให้เยาวชนเสียคนและ ไม่เคารพต่อเทพเจ้าของนครเอเธนส์ ข้อกล่าวหาเหล่านี้นำไปสู่การพิจารณาคดีและการ ตัดสินประหารชีวิตเขาในที่สุด และการประหารชีวิตโสเครตีสถูกมองว่า เป็นตราบาปใน ประวัติศาสตร์ของประชาธิปไตยเอเธนส์ เนื่องจากแสดงให้เห็นถึงการใช้เสียงข้างมากใน การตัดสินที่ไม่เป็นธรรม (บ้านจอมยุทธ, (ม.ป.ป.) จากการศึกษาผู้เขียนเรียบเรียงความ ขัดแย้งระหว่างโสเครตีสกับการเมืองในยุคเอเธนส์ ได้ดังนี้

1. ความขัดแย้งกับประชาธิปไตยในเอเธนส์ โสเครตีสเป็นผู้ที่วิพากษ์ประชาธิปไตย ในเอเธนส์อย่างตรงไปตรงมา เขาเชื่อว่าการตัดสินใจทางการเมืองควรขึ้นอยู่กับความรู้และ ปัญญา ไม่ใช่เสียงข้างมากที่อาจขาดความรู้เพียงพอ เขามองว่าประชาธิปไตยในยุคนั้นมัก ถูกครอบงำด้วยความนิยมทางการเมืองและการตัดสินใจที่ขาดเหตุผล ตัวอย่างเช่น โสเคร

ดีสเปรียบเทียบระบอบประชาธิปไตยกับเรือที่มีลูกเรือจำนวนมาก แต่ไม่มีผู้ที่มีความสามารถในการนำทาง ซึ่งอาจนำไปสู่ความหายนะ (Vlastos, 1991) อีกทั้ง โสเครตีสยังมีความเกี่ยวข้องกับอัลคิบอดีส (Alcibiades) และคริตีอัส (Critias) ซึ่งเป็นบุคคลที่มีบทบาททางการเมืองแต่ประพฤติดีดศีลธรรมและล้มเหลวในหน้าที่ของตน ความสัมพันธ์นี้ทำให้ประชาชนในเอเธนส์มองว่า โสเครตีสมีส่วนสนับสนุนการล่มสลายของระบอบประชาธิปไตยในช่วงของประวัติศาสตร์เอเธนส์ (Guthrie, 1971)

2. ข้อกล่าวหาที่นำไปสู่การประหารชีวิต โสเครตีสถูกกล่าวหาว่า สอนเยาวชนให้ตั้งคำถามต่อค่านิยมดั้งเดิมและศาสนาของนครรัฐเอเธนส์ เช่น การตั้งคำถามถึงการมีอยู่ของเทพเจ้า หรือการทำทนายแนวคิดเรื่องความยุติธรรมในสังคม ข้อกล่าวหานี้มาจากการที่โสเครตีสใช้วิธีการโสเครติก (Socratic Method) เพื่อกระตุ้นการคิดวิเคราะห์ ซึ่งบางครั้งทำให้ผู้เรียนรู้สึกสับสนหรือหมดศรัทธาในค่านิยมที่สังคมยึดถือ อีกข้อกล่าวหาที่สำคัญคือการที่โสเครตีสถูกกล่าวหาว่าไม่เคารพเทพเจ้าที่นครรัฐยอมรับและเผยแพร่แนวคิดเกี่ยวกับเทพเจ้าใหม่ ข้อกล่าวหานี้สะท้อนถึงความตึงเครียดระหว่างการรักษาค่านิยมดั้งเดิมของสังคมกับการเปิดรับแนวคิดใหม่ ๆ ซึ่งโสเครตีสถูกนำตัวขึ้นศาลในปี 399 ก่อนคริสต์ศักราช โดยศาลตัดสินให้เขามีความผิดและลงโทษประหารชีวิตด้วยการดื่มยาพิษ (hemlock) การตัดสินนี้แสดงถึงการใช้อำนาจของเสียงข้างมากในระบบประชาธิปไตยที่ขาดความรอบคอบและยุติธรรม (National Geographic Thailand, 2019)

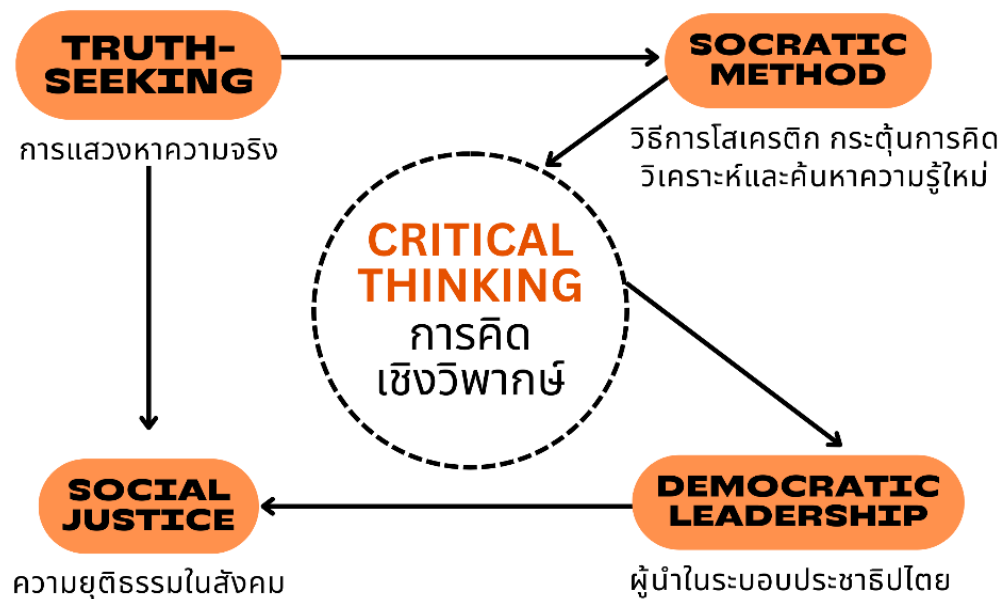
3. การวิเคราะห์ในมุมมองปัจจุบัน กรณีของโสเครตีสแสดงให้เห็นถึงความขัดแย้งระหว่างความคิดทางปรัชญาและความเชื่อดั้งเดิมของสังคม การวิพากษ์ประชาธิปไตยและการตั้งคำถามต่อศาสนาทำให้โสเครตีสกลายเป็นเป้าหมายของการฟ้องร้อง แม้ว่าเขาจะไม่ได้กระทำความผิดทางศีลธรรม แต่การที่เขาท้าทายค่านิยมของสังคมในยุคนั้นก็กลับถูกมองว่าเป็นภัยคุกคาม ในมุมมองปัจจุบัน การตั้งคำถามและการวิพากษ์วิจารณ์ระบบการเมืองหรือค่านิยมดั้งเดิมถือเป็นสิ่งสำคัญในการพัฒนาสังคมที่มีเสรีภาพทางความคิด อย่างไรก็ตาม กรณีของโสเครตีสเตือนให้เราตระหนักถึงความสำคัญของการปกป้องสิทธิเสรีภาพทางความคิด และการสร้างระบบการเมืองที่สามารถเปิดรับแนวคิดที่แตกต่างได้ เช่น เสรีภาพทางความคิดในโลกสมัยใหม่ เสรีภาพทางความคิดและการแสดงความคิดเห็นได้รับการยอมรับว่าเป็นสิทธิขั้นพื้นฐาน อย่างไรก็ตาม ความขัดแย้งระหว่างแนวคิดใหม่กับค่านิยมดั้งเดิมยังคงมีอยู่ในหลายสังคม เช่น การโต้เถียงเกี่ยวกับสิทธิของกลุ่ม LGBTQ+ หรือการวิจารณ์นโยบายของรัฐ และการปกป้องนักคิดและผู้วิจารณ์ กรณีของโสเครตีสแสดงให้เห็นถึงความสำคัญของการปกป้องนักคิดและนักวิจารณ์ในสังคม เพื่อให้แน่ใจว่าสังคมสามารถ

เปิดรับแนวคิดที่หลากหลายและสร้างสรรค์ความเปลี่ยนแปลงเชิงบวก

สรุปได้ว่า ความขัดแย้งระหว่างโสเครตีสกับการเมืองในยุคเฮนส์แสดงถึงปัญหาที่เกิดขึ้นเมื่อสังคมไม่สามารถยอมรับการตั้งคำถามหรือการวิพากษ์วิจารณ์ค่านิยมดั้งเดิม กรณีนี้เตือนให้เราตระหนักถึงความสำคัญของเสรีภาพทางความคิดและความยุติธรรมในกระบวนการตัดสินใจทางการเมือง ซึ่งเป็นรากฐานสำคัญของการสร้างสังคมที่เปิดกว้างและยั่งยืน

องค์ความรู้ใหม่

จากการศึกษาเรื่อง ปรัชญาการเมืองของโสเครตีส โดยมุ่งเน้นแนวคิดเกี่ยวกับการแสวงหาความจริง ความยุติธรรม และวิธีการโสเครติก ผู้เขียนได้องค์ความรู้ใหม่ที่สำคัญ ซึ่งช่วยขยายความเข้าใจในเชิงลึกเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างความรู้ คุณธรรม และการพัฒนาสังคม ตลอดจนบทบาทของการตั้งคำถามและการวิพากษ์วิจารณ์ในกระบวนการสร้างความยุติธรรมและเสถียรภาพในระบบการเมืองและสังคม องค์ความรู้ใหม่สามารถสรุปได้ดังนี้

ภาพที่ 1 องค์ความรู้ใหม่

จากภาพที่ 1 อธิบายได้ดังนี้

1. ความสำคัญของการแสวงหาความจริง (Truth-Seeking) การแสวงหาความจริงเป็นรากฐานสำคัญในการพัฒนาความยุติธรรมและคุณธรรมในสังคม โดยมุ่งเน้นให้สมาชิกในสังคมใช้เหตุผลและความรู้ในการตัดสินใจเพื่อแก้ปัญหาและพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน

2. วิธีการโสเครติก (Socratic Method) วิธีการนี้เป็นเครื่องมือที่ช่วยกระตุ้นการคิดวิเคราะห์และค้นหาความรู้ใหม่ ผ่านการตั้งคำถามและการสนทนาอย่างลึกซึ้ง ซึ่งช่วยให้ผู้เรียนหรือผู้สนทนาตรวจสอบและพัฒนาความเชื่อของตนเอง

3. การแยกแยะความรู้และอคติในระบอบประชาธิปไตย โสเครติสเสนอว่าการตัดสินใจทางการเมืองควรอาศัยความรู้และคุณธรรม ไม่ใช่ความเชื่อที่ขาดเหตุผลหรืออคติในระบอบประชาธิปไตย ซึ่งช่วยสร้างผู้นำที่มีคุณภาพและโปร่งใส

4. การตั้งคำถามเพื่อพัฒนาแนวคิดใหม่ การตั้งคำถามอย่างสร้างสรรค์ช่วยเปิดพื้นที่สำหรับการพัฒนาแนวคิดใหม่และแก้ไขความขัดแย้งในสังคม เช่น การตั้งคำถามเกี่ยวกับความยุติธรรมและคุณธรรมที่สามารถเชื่อมโยงกับปัญหาสังคมปัจจุบัน

5. แนวทางการสร้างความยุติธรรมผ่านการบูรณาการคุณธรรมและความรู้ การรวมคุณธรรม ความรู้ และการมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นแนวทางสำคัญในการสร้างความยุติธรรมและเสถียรภาพในสังคม

โมเดลที่นำเสนอแสดงให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างองค์ความรู้สำคัญในแนวคิดของโสเครติส โดยมีการแสวงหาความจริง และวิธีการโสเครติก เป็นจุดเริ่มต้นที่กระตุ้นการคิดเชิงวิพากษ์ (Critical Thinking) ซึ่งเป็นพื้นฐานสำคัญสำหรับการสร้างผู้นำในระบอบประชาธิปไตย (Democratic Leadership) ที่มีคุณธรรมและความรู้และสุดท้ายมุ่งเน้นไปสู่ความยุติธรรมในสังคม (Social Justice) ที่สะท้อนถึงการใช้เหตุผล การตั้งคำถาม และการแสวงหาความรู้เพื่อพัฒนาสังคมในทุกระดับ ตั้งแต่บุคคลไปจนถึงส่วนรวมโดยการผสมผสานองค์ประกอบเหล่านี้เข้ามามีระบบสามารถช่วยแก้ไขปัญหาสังคมและส่งเสริมความยุติธรรมอย่างยั่งยืนในอนาคต

สรุป

แนวคิดของโสเครติสเกี่ยวกับ การแสวงหาความจริงเพื่อความยุติธรรมในสังคม ยังคงเป็นรากฐานสำคัญของการพัฒนาสังคมในปัจจุบัน วิธีการโสเครติก (Socratic Method) ถูกนำมาใช้ในการศึกษาเพื่อพัฒนาทักษะคิดเชิงวิเคราะห์ ในการเมืองเพื่อส่งเสริมภาวะผู้นำที่มีคุณธรรม และในกระบวนการยุติธรรมเพื่อสนับสนุนการตัดสินใจที่ตั้ง

อยู่บนเหตุผล อย่างไรก็ตาม แม้ปัจจุบันจะเปิดกว้างต่อเสรีภาพทางความคิดมากขึ้น แต่ความท้าทายยังคงอยู่ เช่น การบิดเบือนข้อมูล อคติทางการเมือง และการใช้อำนาจอย่างไม่เป็นธรรม แตกต่างจากอดีตที่ข้อจำกัดเกิดจากอำนาจรัฐเพียงฝ่ายเดียว การส่งเสริมการศึกษาแนวคิดของโสเครตีส การพัฒนากระบวนการยุติธรรมที่โปร่งใส และการตรวจสอบข้อมูลผ่านสื่อที่มีความน่าเชื่อถือจะช่วยให้สังคมสามารถใช้แนวคิดนี้ให้เกิดประโยชน์อย่างแท้จริง โดยสรุป แนวคิดของโสเครตีสยังคงมีคุณค่าในการสร้างสังคมที่มีความเป็นธรรม โปร่งใส และใช้เหตุผลในการตัดสินใจ หากสังคมสามารถนำหลักการแสวงหาความจริงมาประยุกต์ใช้ได้อย่างเหมาะสม ก็จะช่วยลดอคติ ส่งเสริมเสรีภาพทางความคิด และพัฒนาสังคมให้ก้าวหน้าต่อไปอย่างยั่งยืน

เอกสารอ้างอิง

- ทัศนคติศาสตร์. (2562). *ประวัติ โสกราตีส (Socrates) -นักปราชญ์ของกรีกโบราณและเป็นชาวเมืองเอเธนส์ ซึ่งถือกันว่าเป็นผู้วางรากฐานของปรัชญาตะวันตก*. สืบค้น 9 มกราคม 2568, จาก <https://shorturl.asia/K2bQH>
- บ้านจอมยุทธ. (ม.ป.ป.). *โสกราตีส (Socrates)*. สืบค้น 9 มกราคม 2568, จาก <https://shorturl.asia/kLsRa>
- สุทนต์ ทองเล็ก. (2562). คิดอย่างปราชญ์ กระบวนการวิภาษวิธี: โสเครตีส. *วารสารวิจัยวิชาการ*, 2(2), 135-144.
- Greelane. (2019). *Socrates' Personal Profile Ancient Philosophers and Sages*. Retrieved January 9, 2025, from, <https://shorturl.asia/NC89s>
- Guthrie, W.K.C. (1971). *The Greek Philosophers from Thales to Aristotle*. New York: Harper & Row.
- Hmong.in.th. (n.d.) . *Socrates*. Retrieved January 9 , 2025, from, <https://hmong.in.th/wiki/Socrates>
- National Geographic Thailand. (2019). *Socrates Who is Socrates? A brief biography of the father of Western philosophy*. Retrieved January 9 , 2025, from, <https://shorturl.asia/GMgkx>
- The Potential. (n.d.). *Socratic questioning: A guide to critical thinking*. Retrieved January 9, 2025, from, <https://thepotential.org/>
- Vlastos, G. (1991). *Socratic studies*. England: Cambridge University Press.